
NEMAČKA U JESEN. IMPRESIJE O ZEMLJI KOJA SE MENJA

KETE JOVANOVIĆ za Reč
S nemačkog prevela Anita Umek

Neki dani poznog leta mirišu na jesen. Upravo je 11. septembar 1989. godine bio jedan takav dan. Na putu iz Minhena preko Beča za Beograd čujem na radiju vest da Mađarska otvara granice prema Austriji. Ono što je u maju počelo kao otvaranje pokoje rupe u "Gvozdenoj zavesi", završava se činom potpune demontaže. Dok prolazim pokraj polja suncokreta na putu za Budimpeštu, u susret mi ide kolona trabija, škoda i varburga. Nema sumnje: granica između Istoka i Zapada je izbrisana.

No, proći će još nedelje i nedelje, velike demonstracije tek predstoje, diplomatske aktivnosti tek će da se zahuktaju pre nego što Berlinski zid zaista i padne, 9. novembra. Nemačka u jesen: nije prvi put da se na 9. novembar ispisuju stranice istorije. Istog tog dana 1918. godine proglašena je republika. Takođe 9. novembra 1923. Hitler u Minhenu pokušava da izvrši puč. U noći između 9. i 10. novembra 1938. gore sinagoge i jevrejske radnje. Sada će za ovaj datum biti vezan i početak kraja nemačke podeljenosti.

IZMEĐU OPIJENOSTI I MAMURLUKA

Kada se setim jeseni 1989, čini mi se da se sve odvijalo neverovatno brzo. Povicima "Mi smo jedan narod!" Istočni Nemci su prizivali jedinstvo. Helmut Kol je odmah u novembru istrčao sa svojim programom za ponovno ujedinjenje u deset tačaka. Činilo se da se za samo nekoliko nedelja ideja o dve nemačke države pretvorila u vazduh. I zaista, 3. oktobra 1990, nakon nepunih jedanaest meseci, tokom kojih su se smenjivale euforija i skepsa, u kojima su jedni upozoravali na nesagledive troškove, a drugi na štetu koju može da nanese preterana obazrivost i oklevanje, na snagu stupa Ugovor o ujedinjenju. Bilo je to vreme živih kalkulacija: koliko istočnih maraka vredi jedna nemačka marka? Da li je privreda Istočne Nemačke stvarno tako trula? Ko će od koga imati

veće koristi? A onda je došla jesen, vreme da se prikupi požnjeveno. Nemačka Demokratska Republika postala je "zona pristupanja". Iluzija o samostalnoj državi raspršila se kao kap kiše na vetru.

NEVIDLJIVI ZID

Deset godina kasnije: šta se dogodilo sa eksperimentom zvanim "pristupanje"? Niko ne bi mogao ozbiljno da tvrdi da je eksperiment propao. Ali, da li to onda znači da je u potpunosti uspeo? Svečanost povodom 3. oktobra delovala je, uprkos velikoj pompi, neobično suzdržano. Do dan-danas se od onih obećanih "predela u cvetu" koje je Helmut Kol 1990. obećavao braći sa Istoka ne može videti baš mnogo. Pa i on sam, nekada toliko hvaljen kao "kancelar jedinstva", odavno je izgubio svoju harizmu. Isuviše je duboko bio upleten u skandal oko donacija njegovoj partiji.

Nemačka u jesen 2000 – još uvek je to podeljena zemlja. Dve strane su isuviše različito doživele jedinstvo da bi preokret 1989. mogao da bude osnov zajedničkog identiteta. Godine 1990. Nemačka Demokratska Republika potonula je poput Titanika. Sa Politbroom i Štazijem nestalo je sve ono što je 40 godina činilo svakodnevicu Istočne Nemačke – više nije bilo državnih bakalnica, ni domova zdravlja, ni zaključaka sa partijskih sednica. Za Zapadne Nemce se 1990, pak, malo šta promenilo. Tek kada su shvatili da ponovno ujedinjenje i te kako košta, počeli su iznenađeno da trljaju oči. Ta neravnoteža oseća se i danas – ne samo u ekonomiji, već i u samospoznaji ljudi. Uprkos poboljšanom životnom standardu, jedna petina istočnih Nemaca još uvek se ne oseća potpu-

no integrisanom u SRN, a 16% čak priželjkuje stari NDR. S druge strane, većina zapadnih Nemaca i danas se zadovoljava time da bivši NDR smatra "problematičnom zonom".

VODEĆA KULTURA I MULTIKULTURNO DRUŠTVO

Onaj ko je pre deset godina verovao da će se pojmom nacije ukloniti sve razlike između Istoka i Zapada duboko se prevario. Istina, ponovno ujedinjenje dalo je podsticaj nacionalnoj svesti, ali je istovremeno i ponovo raspirilo debatu o kolektivnom identitetu.

Ona je ove jeseni, posle polemike o nacionalnom pamćenju, ušla u novu fazu. Ton je zaoštren; linija razdvajanja između protivnika nikako se više ne podudara sa nekadašnjom nemačko-nemačkom granicom. Povod je bila debata o već dugo neophodnom regulisanju priliva imigranata. Od tada se nad Nemačkom preteći nadvija izraz "vodeća kultura", *Leitkultur*. Skovao ga je Fridrih Merc, član Demohrišćanske stranke (CDU). Šta on zapravo znači, o tome lupaju glavu čitave legije političara i feljtonista. Ma koliko neodređen ovaj pojam bio, nema sumnje da njegovi zagovornici pod njim podrazumevaju mnogo više od pukog "najmanjeg zajedničkog imenitelja" svih Nemaca. "Vodeća kultura" nije samo orijentir za asimilaciju doseljenika. Ona je istovremeno i norma i ideal.

Do sada je propao svaki pokušaj da se za ovaj izraz pronađe odgovarajući sadržaj: nemačka kobasica umesto turskog donera? Grimove bajke umesto Diznija? Zbogom, multikulturo? Ko poznaje celokupnu nemačku svakodnevicu, može da nasluti da je "vodeća

170

kultura" samo himera, veštački proizvod kojim treba popuniti prazninu u nacionalnoj svesti. Međutim, sve veće nasilje ekstremne desnice nikako nije himera. I na Istoku i na Zapadu budi se otpor desničarskom nasilju, i možda je on zametak iz kog bi se, jedanaest godina nakon ponovnog ujedinjenja, mogao razviti onaj osećaj zajedništva koji nam tako bolno nedostaje? Možda bi tada "lanci svetlosti", kojima se ovde već godinama u dobroj veri, ali uzaludno protestuje protiv ksenofobije, zaista mogli da razvedre jesen u Nemačkoj.

Kete Jovanović radi kao slobodni novinar u Nemačkoj. Od 1986. do 1991. bila je lektor na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu.